

ВІДГУК
офіційного опонента

доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України,
професора кафедри теорії та історії держави і права ВНЗ «Національна
академія управління» КУРИЛЮКА Юрія Богдановича

на дисертацію ГАЛАЗ Юлії Андріївни на тему:
«ПРАВОВИЙ СТАТУС ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА
В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ»,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

На підставі вивчення дисертації та публікацій Ю. А. Галаз, слід зазначити таке.

Ступінь актуальності обраної теми. Найбільш поширеними причинами та наслідками і, в той же час, чинниками уніфікації, урбанізації, глобалізації та зростання військових конфліктів в останні 30 років є збільшення масштабів переміщень населення. Обсяги міжнародної міграції стрімко збільшуються і в абсолютних, і у відносних величинах, на жаль, біженці та вимушено переміщені особи стали ознакою всіх цивілізованих та економічно розвинутих держав. Відкритість до світу, з одного боку, і бажання світу нам допомогти забезпечила громадянам України нові можливості, але з іншого, – створила нові ризики, пов'язані передусім з масовим виїздом українців за кордон. Сьогодні перед країною, як ніколи гостро стоїть проблема розроблення державної міграційної політики, здатної їх мінімізувати і, водночас, сприяти використанню позитивного досвіду міграції. Виконати його в умовах військової агресії проти України, дефіциту ресурсів економічних негараздів, назвичайно складно, але життєво важливо для України. В епоху незалежності разом із змінами міграційної ситуації, імплементацією міжнародних стандартів, накопиченням досвіду, розвивалася міграційна політика держави. Враховуючи значення міграції та міграційної політики для соціально-

економічної і демографічної ситуації, її міжнародних відносин, вивчення історії процесів переміщення населення, а також формування правових та політичних механізмів ефективного управління ними важливою передумовою постає забезпечення науково обґрунтованого підходу до удосконалення політики держави щодо правового статусу іноземців та осіб без громадянства.

З метою належного забезпечення правового статусу іноземців та осіб без громадянства наша держава прагне реалізувати на практиці усі притаманні правовій і демократичній державі особливості та засади. У цьому процесі, безсумнівно, вагоме значення відведено тому, як держава відноситься до людини, гарантуючи їй можливість реалізації основоположних прав і свобод, зокрема, право на свободу пересування та вільний вибір місця проживання. Правовий статус іноземця та особи без громадянства, що на законних підставах перебуває в Україні дає змогу користуватись їм правами й виконувати обов'язки, які визначені і для громадян України, з урахуванням винятків, встановлених Конституцією, законами чи міжнародними договорами України. А це свідчить про те, що держава створила структурне середовище, яке дозволяє за певних обставин, визначених законом, набути відповідного правового статусу, а повноважним органам слідувати принципам верховенства права, чітко й неухильно виконувати положення національного та міжнародного права у вказаній сфері. Натомість, чинне законодавство визначає також і ті підстави, за яких іноземці та особи без громадянства не можуть скористатись таким правом, або отримують відмову щодо набуття відповідного статусу. Вагомо підкреслити, що система запобігання незаконного перебування іноземців та осіб без громадянства в Україні, або проникнення на її територію незаконним (нелегальним) шляхом все ще залишається не досить стійкою, а тому існують певні загрози нелегальної міграції для нашої держави. Значна кількість нелегалів, які потрапляють в Україну поза пунктами пропуску або втрачають свій законний правовий статус, зобов'язані добровільно залишити нашу державу. Поряд з цим існує безліч випадків, коли така процедура

здійснюється за рішенням адміністративних судів у примусовому порядку. Доводиться констатувати, що діяльність адміністративної юстиції у вирішенні таких справ також ще далека від ідеальної і потребує глибокого системного аналізу, що в умовах продовження реформування судової системи викликає неабиякий інтерес. Саме тому, як справедливо відзначає дисертантка, *«питання реалізації правового статусу іноземців та осіб без громадянства в адміністративному судочинстві, потребує внесення певних змін до нормативно-правового регулювання цієї сфери, що, у свою чергу, робить його актуальним та вимагає нових розробок у сфері гарантій правового статусу особи та основних елементів, що його формують»* (С. 21).

В умовах пошуку ефективних механізмів правозастосування та оптимальної моделі забезпечення національної безпеки від внутрішніх і зовнішніх загроз, особливої актуальності набуває дослідження певних засад дотримання прав і свобод людини, у тому числі забезпечення їх засобами адміністративного судочинства.

Вищенаведені положення свідчать про актуальність проведеної авторкою роботи не лише для адміністративного права і процесу, але і для практичної діяльності правоохоронних органів нашої держави. На мою думку, дисертантка успішно впоралася з поставленим завданням.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.

Робота, подана Ю. А. Галаз для захисту, характеризується системним підходом до предмету дослідження. Структурно дисертація складається із вступу, трьох розділів (по три підрозділи кожен, а другий підрозділ розділу 2 також додатково поділено на ще три частини), нерозривно пов'язаних між собою, висновків, списку використаних джерел, додатків. Обрана структура є оптимальною і певним чином відповідає цілям та задачам дослідження, дає змогу послідовно розглянути усі основні проблеми, визначені авторкою. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджуються

також критичним аналізом наявних літературних джерел загальнотеоретичного, юридичного, методологічного спрямувань з проблем, пов'язаних із здійсненням адміністративного судочинства, особливо в частині, що стосується іноземців та осіб без громадянства.

Список літератури містить 237 джерел, посилання на які дало змогу більш глибоко розглянути досліджувану проблематику. Емпірична база дослідження також ґрунтується на статистичних результатах діяльності й аналітичні узагальнення МВС, Державної прикордонної і Державної міграційної служб України, а також нормативних документах, судовій практиці, матеріалах, опублікованих у періодичних виданнях і мережі Інтернет.

Високий ступінь вірогідності й наукової обґрунтованості результатів виконаного дослідження забезпечено використанням відповідних наукових методів. Цінність творчого пошуку дисертантки полягає, зокрема, у тому, що дисертаційна робота виконана на підставі аналізу наукових праць фахівців у галузі адміністративного права, адміністративного процесу, міграційного права, загальної теорії та історії держави і права, міжнародного права, а також напрацювань у досліджуваній сфері в зарубіжних країнах і в Україні.

Об'єкт і предмет дослідження визначені дисертанткою досить чітко, результати дослідження в цілому характеризуються новизною. Для досягнення поставленої мети Ю. А. Галаз провела ретроспективний аналіз різних етапів розвитку наукових поглядів проблем правового статусу іноземців та осіб без громадянства в адміністративному судочинстві, систематизувала наукові підходи до розуміння поняття «правовий статус», у досліджуваній сфері зокрема, розкрила зміст правового статусу іноземців та осіб без громадянства як суб'єктів адміністративного судочинства, та виокремила повноваження адміністративного суду щодо вирішення справ за участі цих суб'єктів. Зрештою дисертантка розглянула зарубіжний досвід і запропонувала авторські законодавчі новації щодо удосконалення правового статусу іноземців та осіб без громадянства в адміністративному судочинстві.

Результати проведеного автором наукового дослідження загалом дали змогу здобувачці вирішити окреслену проблему, яка в цілому полягає у поглибленні знань щодо правового статусу людини-іммігранта та удосконалення законодавчих основ його регулювання та реалізації, зокрема, за допомогою адміністративної юстиції в Україні.

Усе вищенаведене свідчить про високий рівень обізнаності дисертантки у питаннях, які стосуються досліджуваної проблеми, та забезпечує належний рівень обґрунтованості зроблених висновків.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу в опублікованих працях.

Дисертація за характером і змістом досліджених авторкою питань, без будь-яких сумнівів, є комплексною і системною науково-дослідною працею, що присвячена проблемі правового статусу іноземців та осіб без громадянства в адміністративному судочинстві. На підставі проведеного дослідження авторкою сформульовано низку положень, висновків і пропозицій, нових у концептуальному плані та важливих для правозастосовної діяльності.

Дисертанткою, зокрема, вперше визначено особливу роль адміністративного судочинства як унікального арбітра у відносинах держави та іноземців й осіб без громадянства через доведення його потенціалу щодо репрезентування принципу верховенства права, а також обґрунтовано дуальне поєднання правової природи правового статусу іноземців та осіб без громадянства на загальнотеоретичному і соціально-захисному рівнях.

Теоретично важливими є удосконалення авторкою підходів щодо визначення вихідних для дослідження понять (дефініцій) таких як: «міграційний режим» і «прикордонний режим». Спираючись на низку наукових положень і практику правозастосування, здобувачка удосконалила також аргументи щодо необхідності якомога ширшого використання можливостей електронного правосуддя.

На сам кінець дисертанткою сформульовано авторські пропозиції щодо доцільності посилення обмежень на свободу пересування територією України, у зв'язку з введенням воєнного стану, запровадження особливого режиму в'їзду та виїзду і перебування на ній іноземців та осіб без громадянства, а також удосконалення низки норм законодавства України, що стосуються реалізації державної політики у сфері міграції.

Усі зазначені положення дисертаційного дослідження містять елементи новизни, достатньо повно розкриті у дисертації та опублікованих автором науково-дослідних роботах, які, без сумніву, є певним внеском у вітчизняну юридичну науку.

Наукова активність дисертантки проявилась у публікації 9-ти праць у різних наукових виданнях. Основні положення та висновки дослідження викладено авторкою у трьох статтях, опублікованих в наукових фахових виданнях України з галузі науки, з якої підготовлено дисертацію, одній публікації в зарубіжному фаховому виданні, що індексується у наукометричній базі Web of Science, а також у п'яти матеріалах апробаційного характеру, що оприлюднені на відповідних науково-практичних конференціях і форумах.

Водночас, як і в будь-якій іншій праці такого характеру, окремі *положення дисертації є дискусійними та викликають певні зауваження*, що потребують додаткової аргументації.

1. Репрезентативність будь-якого дослідження багато в чому залежить від правильності обрання відповідних методологічних інструментів, здатних призвести до отримання нового наукового знання. Тому вельми важливим є той дослідницький інструментарій, що створює методологічні засади наукового пошуку.

Так, при викладенні методології дослідження авторкою згадуються світоглядні, загальнонаукові та спеціальні методи (*індукція та дедуція, аналіз і синтез, діалектичний метод, логіко-семантичний та історичний, системно-структурний і порівняльно-правовий методи тощо*).

Підтримуємо дисертантку у формуванні нею авторської методології, що дала змогу провести це дослідження та досягти відповідних результатів, варто відзначити, що було б доречним все ж таки підкреслити міждисциплінарність цього дослідження, яке охоплює не лише правові аспекти, а підсилює й психологічні, соціологічні, демографічні та інші складові міграційних процесів. З огляду на це, доречним також було б використання й інші методи, наприклад, такий як синергетичний метод з огляду на те, що міграція є складно організованою системою.

2. У вступній частині Ю. А. Галаз зазначає, що «*Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб ... подати характеристику правового статусу іноземців та осіб без громадянства у правовідносинах адміністративного судочинства ...*» (С. 22).

Хоча наведені дисертанткою положення в цілому вірно окреслюють спрямованість її наукового пошуку, однак вживання словосполучення «*подати характеристику*» як формулювання мети, означає не саму мету, а певний процес, підхід чи метод досягнення відповідного результату.

3. Розглядаючи питання правового статусу іноземців та осіб без громадянства в адміністративному судочинстві авторка досить слушно наголошує на тому, що значна кількість справ, учасниками яких є такі особи, виникає з огляду на прийняття стосовно них органами публічної влади тих рішень, які, на їхню думку, порушують певні права (С. 178).

У цьому контексті доречним було б висловити більш розлогіші міркування щодо інституційної підсудності адміністративних судів, зокрема тих, що стосуються справ про надання статусу біженця чи особи, яка потребує тимчасового або додаткового захисту.

4. Позитивно оцінюючи ґрунтовний аналіз нормативно-правових актів, які регламентують правовий статус іноземців та осіб без громадянства, необхідно звернути увагу на доцільність наведення у тексті дисертації лише основних норм – без розширеного цитування цих правових актів.

Однак, зазначені вище зауваження носять рекомендаційний та дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, а також можуть бути враховані її авторкою в майбутніх наукових дослідженнях.

На підставі вищенаведеного вважаю, що дисертація ГАЛАЗ Юлії Андріївни на тему: «Правовий статус іноземців та осіб без громадянства в адміністративному судочинстві»:

– за своїм змістом відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право»;

– є завершеною, самостійною кваліфікованою науковою працею, що містить науково обґрунтовані результати проведених автором досліджень, які в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має суттєве значення для юридичної науки, адміністративного права і процесу зокрема;

– відповідає вимогам, визначеним Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабміну від 12.01.2022 № 44 (із змінами), а також наказу МОН від 12.01.2017 № 40 щодо оформлення дисертації;

– дисертантка – Галаз Юлія Андріївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за обраною спеціальністю.

Офіційний опонент –

Професор кафедри теорії та історії держави і права
ВНЗ «Національна академія управління»

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Юрій КУРИЛЮК

